

Jan Erik Kristiansen

Jan Erik Kristiansen er sosiolog og seniorrådgiver i Formidlingsavdelingen i Statistisk sentralbyrå. Han har lang erfaring i å presentere statistikk på en brukervennlig måte og har holdt en rekke kurs i statistikkforståelse og bruk av statistikk.

Han utga i 2007 boken «Tall kan temmes!» (U-forlaget), som delvis danner grunnlaget for denne spalten. (jan.erik.kristiansen@ssb.no)

23 eller 38 prosent single?

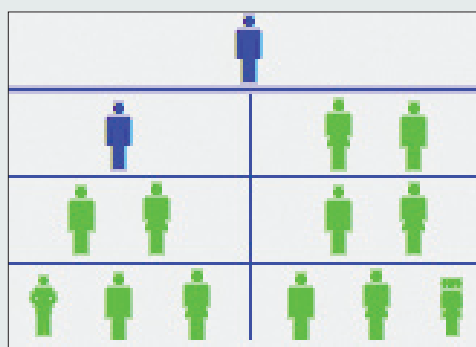
I Aftenposten kunne vi 16. januar 2001 lese at en forsker kritiserte Statistisk sentralbyrå for å overdrive antallet og andelen «single husstander». Påstanden var at dette var «uredelig og ubrukelig statistikk», som bidro til myten om det såkalte singlesamfunnet.

SSBs statistikk viste at omtrent 38 prosent av husholdningene besto av én person. Dette ble hevdet å være et altfor høyt tall, blant annet fordi denne statistikken ikke fanger opp samboende par uten felles barn. Og det ble henvist til andre intervjuundersøkelser som viste at andelen aleneboende bare var om lag 23 prosent.

Nå er det riktig at SSBs husholdningsstatistikk har visse problemer med å fange opp for eksempel samboende, men det var ikke dette som var hovedproblemet her. For mens SSBs tall refererte til andelen av husholdningene som besto av bare én person, var de andre refererte undersøkelser personundersøkelser; det vil si at de viste andelen personer som bodde alene. Og dermed ble selvfølgelig også resultatet et helt annet.

Et enkelt eksempel viser dette (se figur til høyre):

I en boligblokk bor det 7 husholdninger med til sammen 14 personer. Av disse er det 2 enpersonhusholdninger, som dermed utgjør 29 prosent av alle husholdningene. Men disse 2 aleneboende utgjør bare 14 prosent av alle personene.

	Antall personer			
	1	2	3	I alt
Antall husholdninger	2	3	2	7
Antall personer	2	6	6	14
Andel husholdninger	29	43	29	100
Andel personer	14	43	43	100

Men også om vi ser på andelen personer som bor alene, viser det seg at andelen er langt lavere i SSBs statistikk enn i de andre refererte undersøkelser (17 prosent mot 23-25 prosent).

SSBs statistikk er basert på opplysninger fra folkeregistret. Dermed vil de fleste ugifte studenter bli registrert som bosatt hos foreldrene. I intervjuundersøkelser, derimot, registreres faktisk bosted, og vi får dermed en større andel enpersonhusholdninger.

Forskjellen på person- og husholdningsundersøkelser får også betydning for resultatene av andre undersøkelser. Et eksempel: Om vi undersøker folks tilgang til Internett, finner vi i 2007 at 78 prosent av alle husholdninger har Internett. Men om vi ser på andelen personer som har

slik tilgang, er denne noe høyere: 83 prosent. Dette er fordi store husholdninger (ofte med barn) oftere har Internett enn små husholdninger.

Poenget her er ikke at den ene undersøkelsen er mer riktig enn den andre, men at person- og husholdnings-

undersøkelser gir forskjellige resultater, og at det er viktig å være klar over denne forskjellen.

Personer eller ekteskap?

Et annet – og liknende – eksempel: Aftenposten hadde 20. november 2002 en forsidehenvisning om at «Hver fjerde gifter seg med utlending». Hvis du synes dette høres svært mye ut, så er ikke det så rart. Tallet var rett og slett feil, og er enda et eksempel på hva som skjer om man blander sammen enhetene – i dette tilfellet: personer og ekteskap.

La oss se på tallene: I 2001 ble det inngått 24 700 ekteskap hvor minst én av ektefellene var bosatt i Norge. Av disse var det omtrent 5 800 norske menn og kvinner som giftet seg med utenlandske statsborgere. Altså utgjorde andelen *ekteskap* hvor en av partene var utlending, 23,5 prosent, det vil si nesten ett av fire. Men om vi ser på andelen *personer* som valgte en utenlandsk ektefelle, blir bildet et helt annet: Til sammen var det 43 600 nordmenn (24 700 + 24 700 ÷ 5 800) som inngikk ekteskap, og altså 5 800 med en utlending, og denne andelen blir langt mindre, nemlig 13 prosent.

Et forenklet eksempel viser kanskje dette litt tydeligere. La oss si at åtte personer inngår ekteskap. Av disse fire ekteskapene blir tre inngått mellom to nordmenn. Det fjerde inngås mellom en nordmann og en utlending.

Altså:

Fire inngåtte ekteskap, hvorav ett med utlending = 25 prosent

Sju norske personer inngår ekteskap, hvorav én person med utlending = 14 prosent

Eksempel: Ekteskap og personer

		Personer	
EKTESKAP	Nr. 1	N	N
	Nr. 2	N	N
	Nr. 3	N	N
	Nr. 4	N	U

N = norsk U = utenlandsk

Boliger eller personer?

Det å ha klart for seg hva som er enheten i en undersøkelse, er viktig også i andre sammenhenger, for eksempel når det gjelder statistikk om boliger og husholdninger. Folke- og bolig tellingen 2001 viser at 57 prosent av alle boliger er såkalte småhus (eneboliger, rekkehus eller våningshus). Men fordi slike småhus (til tross for navnet) er større enn for eksempel blokkleiligheter og dermed bebos av større husholdninger, huser de hele 64 prosent av befolkningen.

På samme måte er for eksempel andelen private (frittstående) grunnskoler 4,7 prosent, mens andelen elever som går i slike skoler, bare er 2,2 prosent i skoleåret 2006/07. Dette fordi privatskolene har færre elever enn de offentlige. Det samme gjelder forholdet mellom private og offentlige barnehager: Mens det er noen flere private enn offentlige barnehager (54 og 46 prosent), har bare et mindretall av barna (45 prosent) plass i private barnehager, fordi de private barnehagene er mindre enn de offentlige.

Barn i barnevernet

Også når det gjelder enkelte andre statistikker, skal man være oppmerksom på hva som er enheten/populasjonen. I statistikken om barn i barnevernet gis det for eksempel tall *både* for antall barn som er registrert med tiltak ved årets slutt, og antall barn som er blitt tatt hånd om i løpet av året. Mens den første måten å telle på gir nær 30 800 barn (2006), blir antallet 40 400 når vi teller på den andre måten.

Konklusjonen blir: Siden de fleste fenomener kan tallfestes på mange og ulike måter, er det viktig å være klar over hva som telles eller måles, og hvordan. Det er forskjell på husholdningsinntekt og personinntekt, og husholdnings- og personundersøkelser kan gi ulike resultater. Feriehyppheten kan variere mellom ulike grupper, alt etter om vi ser på andelen som reiser på ferie, antall ferieturer eller antall overnattinger.

